

Μάρω Γοντικάκη-Φουράκη.

# Ἄδεῶς Ἀπόλλυμαι

Ἐκδόσεις Τάλως Φ.

Μάρω Γοντικάκη-Φουράκη.

## Ἀδεῶς Ἀπόλλυμαι



Πρώτη ἔκδοσις, Ἀθῆναι 2004.

Ἐκδότης : Ἐκδόσεις Τάλως Φ.

*Ἐπιμέλεια -Διορθώσεις:*

Γοντικάκης Στέφανος.

*Πολυτονισμός:*

Ἀποστολοπούλου Κάσσυ.

Μπικάκης Μιχάλης

*Στοιχειοθεσία - Σελιδοποίηση:*

OPTIONS. ΕΠΕ

*Ἐξώφυλλο :*

Μπουχαλάκης Μηλιτιάδης.

ΕΡΓΟΝ ΙΔΙΑΣ:

“ΦΟΥΡΟΛΕΝΗ”

Πρώτη ἔκδοσις 1998.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΙΣ :

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΑΛΩΣ Φ. Εὐκαλύπτων 25 Τ. Κ.

153 42 Ἄγία Παρασκευῆ Ἀττικῆς.

Τηλέφωνα: 210.60.10.606, Τηλεομοιότυπο:

210.60.12.107. [www.fourakis.gr](http://www.fourakis.gr)

Στήν ίερή μνήμη

“τῶν ἀναθρεψάντων  
μοι γονέων”

Και νά τά λές πονᾶς .... και νά σωπαίνεις τρέμεις!!

Ένα σερβίτσιο μαχαιροπήρουνα.....

Τό ἔναυσμα πού μ'ῶθησε ν'ἀσχοληθῶ μέ τόν πόνο και τήν μοῖρα του Πόντου ἦταν ἕνα σερβίτσιο μαχαιροπήρουνα.....

Ἐλάχιστες φορές, λόγω τῆς εργασίας μου, πήγαινα λαϊκή. Μία φορά ἔκπληκτη εἶδα δεκάδες μουσαμάδες καταγῆς και πάνω τους λογῆς λογῆς οἰκιακά χρειώδη. Κάτι παλιομοδίτικα μαχαιροπήρουνα πού μοιάζαν ἀσημένια, μου τράβηξαν τήν προσοχή. Μέ πήγαν πολύ πίσω, στήν ἐποχή πού ζοῦσε ἡ γιαγιά μου. Τά ἀγόρασα περιχαρη μόνο 24 χιλιάδες δραχμές. Μετά ἀπό μῆνες τά εἶδε κάποιος εἰδικός και μου εἶπε πῶς εἶναι πράγματι ἀσημένια. Στήν πρώτη εὐκαιρία πήγα στήν λαϊκή νά βρῶ τόν ἄνθρωπο πού

ἐν ἀγνοία μου ἀδίκησα για νά τόν ἀποζημιώσω. Ὅμως ἡ λαϊκή εἶχε ἄλλη ὄψη τώρα. Εἶχαν ἐλλατωθεῖ κατά πολύ οἱ ἔμποροι τοῦ μουσαμά. Τούς ρώτησα δειλά ἄν γνώριζαν πού ἦτανε ο κύριος που .... ;

Μέ ἀντιμετώπισαν μέ μία πρωτόγνωρη - σέ μένα - περήφανη δυσπιστία. Μέ τά σπαστά ἔως ἐλάχιστα ἑλληνικά τους, μου δώσανε νά καταλάβω, τόν γολγοθά πού ζήσανε και ζοῦνε. Τό πῶς οἱ κόποι μιᾶς ζωῆς βασανισμένης ἀπλώθηκαν κατάχαμα πάνω στόν μουσαμά. Πῶς χάθηκαν οἱ πρόγονοί τους Ἀδεῶς ἀπό τόν Πόντο. Πῶς οἱ γονεῖς στούς βρέθηκαν στήν Γεωργία. Μετά ἀπ'τήν ἐλάχιστη ἐτούτη ἐνημέρωση, δέν ζούσα, - ὅσο και ἄν αὐτό ἀκούγεται ἀνήκουστο - παρά μόνο για νά μάθω. Γύρναγα μέ μανία και για χρόνια στίς λαϊκές και στά πανηγύρια ψάχνοντας για Ποντίους. Διάβαζα σύγχρονους και ἀρχαίους ιστορικούς για νά ἐνημερωθῶ.

Τώρα νοιώθω και ἐγώ περήφανη που μπῆκα μέσα στό πνεῦμα τῶν Ποντίων και γνώρισα χαρακτηριστικά και χάρες. Νοιώθω γεμάτη πού μπόρεσα νά ρίξω στό χαρτί τοῦτο τό κράμμα, ζωντανῶν ἀφηγήσεων και ιστορίας, ἐν

εἶδει μυθιστορήματος. Ἐτσι νομίζω εἶναι εὐκολότερο νά τό κατανοήσουν ὅλοι. Ὑποχρεούμεθα ὡς Ἕλληνες νά ξεροῦμε τί ἀκριβῶς ἐκπέμπει ὁ Πόντος: “**Ἀδελῶς ἀπόλλυμαι.**”

Θέλω πολύ νά εὐχαριστήσω ὅλους τοὺς Πόντιους Συγγραφεῖς πού μού προσέφεραν τήν δυνατότητα τῆς γνώσις. Ἐπίσης εὐχαριστῶ καί ἀφιερώνω τό πόνημά μου τοῦτο και στοὺς ὑπερήφανους “Ῥωσσοπόντιους” τῶν λαϊκῶν ἀγορῶν.

Εὐχαριστῶ ἐπίσης τό Ἰδρυμα Ποντιακῶν Μελετῶν Νέας Σμύρνης. Τόν Σύλλογο Ποντίων Βεροίας. Τόν κύριο Ταβουλτσίδη Γεώργιο, πρόεδρο Ποντίων Ξάνθης Ὅλως ἰδιαιτέρως εὐχαριστῶ τόν Ἐκδότη **κύριον Κυριακίδη** γιά τήν εὐγενική παραχώρηση τῶν φωτογραφιῶν τοῦ ἀρχείου του πού χρησιμοποίησα στό βιβλίό τοῦτο.

Καλή ἀνάγνωση.

Τύχη αγαθή τόν Ερντιντζ έφέντη έσπρωξε νά τόν είδοποιήσει.

-Πάρε τήν οικογένεια, κ. Παυλίδη, καί πέρασε άπέναντι, τού είπε έμπιστευτικά. Πήγαινε στή Ρωσία τό ταχύτερο. Σύντομα καί στήν Τραπεζούντα θά 'χομε φασαρίες. Σάν ήρεμήσουνε τά πράγματα, έπιστρέφετε.

Τό ίδιο κείνο βράδυ κρύψαν μέ τή Ματίνα τή γυναίκα του, άσήμια, τιμαλφή, ρουχα, φωτογραφίες καί ότι άλλο τούς έβόλευε, μέσ στήν καταπαχτή τσ' αυλής τους. Μετά τήν σκέπασαν μέ γλάστρες καί μέ χῶμα, ὥστε νά μή διαφέρει άπό τόν κήπο. Η πρώτη τους δέν ήτανε καί ή δουλειά δέν πῆρε πολλή ὥρα.

Στά ξαφνικά πέφτει στό μνήμα τό νωπό άπάνω ή Ματίνα κι αρχίζει να μοιρολογά. Έκλαιγε τήν Πατρίδα της, πού ένα βαρύ συναίσθημα τήν προειδοποιούσε πώς χανόταν. Έκλαιγε καί τόν Στράτο της, τόν γιό της τόν άντάρτη, πού θά 'μενε ξανά μονάχος του, νά πολεμά τόν Τουρκο. Έκλαιγε καί τίς μνήμες της, πού άφηνε θαμμένες.

Τήν έπομένη, σ' ένα καϊκι ναυλωμένο, φορτώσανε βαλίτσες καί παιδιά. Υγρό τό κρύο καί σκληρό, τούτης τής έποχής, γιγάντωνε τό πρόβλημα του άβολου φευγιού τους. Μαζί τους φεύγανε καί άλλες έξι οικογένειες, πού 'ταν καί κείνες ένημερωμένες.

Άπό τούς συγγενείς κανείς δέν άκολουθήσε. Κανένας δέν φαντάστηκε πώς οί πληροφορίες του θά βγουν άληθινές. Ήταν μέ τόν Παυλίδη άπορημένοι, πού τόσο σύντομα κι άναίτια, ξαναξενιτευόταν. Ήσα δυό χρόνια πέρασαν πού γύρισε άπ' τή μεγάλη Γῆ.

Τώρα τέλος Φλεβάρη του 1921, πίσω άφήνουνε οικογενειακῶς ξανά τήν πόλη τους, τήν Τραπεζούντα. Η θάλασσα μέ τά όρθάνοιχτα σαγόνια της, όλο τούς άπειλούσε. Δώδεκα ὠρες πιότερο τούς κράτησε κοντά της καί τούς ταρακουνούσε. Φτάσανε στό γνωστό τους πιά Σοχούμι, μ' άλάτι καί νερό νά

τούς τρυπᾶ τό κόκαλο.

Ἡ τρίτη εἶναι ἐτούτη ἡ φορά, πού ἐγκαταλείπουνε σπίτι καί μαγαζί, στό ἔλεος τῆς ἐρήμωσης. Παράταγαν τά ἔχη τους γιά νά γλυτώσουν τά κορμιά τους. Σίγουρα ἀκριβαίνει ἡ ἀξία τῆς ζωῆς, στόν φόβο τοῦ θανάτου. Κι αὐτοί ἀπό τόν πανικό καί ἀπό τήν τρομάρα μονίμως ἦτανε περιτριγυρισμένοι. Τυφλές ἐλπίδες δέν ἀφήνανε νά θρονιαστοῦν μέσ στήν καρδιά τους. Τόν χάρο βλέπαν καθαρά ἐτούτο τόν καιρό, πειθαρχημένο κι ἄγριο νά τούς κοντοζυγώνει

Τώρα θά πλήρωναν ξανά τόν ἔρωτα πού κρύβανε βαθιά μέσ στήν καρδιά τους, γιά λίγη ἐλευθερία. Γιατί μέ τό πού μπήκαν τό 1919 οἱ Ἕλληνες στή Σμύρνη, φωτιά ἡ σπίθα τῶν Ποντίων γίνηκε γιά Ἀνεξαρτησία. Φωτιά καί μπόρα πύρινη ἐγίνανε κι οἱ Τούρκοι, εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων. Στίς πόλεις καί στήν ὑπαιθρο, σκοτώνανε χωρίς αἰδῶ. Παλιά τήν Τραπεζοῦντα, περίπου τήν σεβάστηκαν, μιά κι ἦτανε πρωτεύουσα κι ἐκεῖ διαβιούσανε ὅλοι οἱ διπλωμάτες.

Τώρα ὅμως ὁ Κεμάλ ὀργάνωσε κρυφά καί ἀνεπίσημα τίς τουρκοτσέτικες ὀρδές του. Τώρα, πού ἀπ' τήν πόλη ἀπουσίαζε κι ὁ Χρῦσανθος, πού ἐκτός ἀπό μητροπολίτης ἦταν καί πέπλο ἀτσάλινο καί προστασία ὄλων, οἱ ἀπειλές τῶν βιασμῶν καί τῶν κακοποιήσεων φοβότανε πώς θά γινόταν πράξεις ...

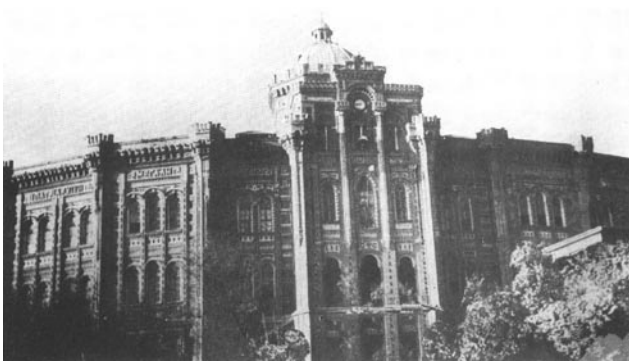
Ἔτσι περίτρομοι οἱ Παυλίδηδες φτάσανε στή Ρωσία, μετά ἀπ' τήν παραίτηση τοῦ Τούρκου ἀξιωματοῦχου, πού δυστυχῶς πλήρως δικαιωμένος, βγήκε μέ τόν καιρό.



... Χορτάτοι ἀπ' τῆς εὐτυχίας τίς στιγμές, ζοῦσαν παλιά στ' ἀρχοντικό τους οἱ Παυλίδηδες, σ' αὐτό πού εἶχανε στήν Τραπεζούντα.. Ἄν καί οἱ δύο ἀπό τόν Πόντο καταγότανε, ἡ γνωριμία τούς ἐγένηκε στῶν πόλεων τῆ Βασιλίδα.

Στήν Κερασσοῦντα ἐγεννήθηκε ὁ Ἄρης Παυλίδης καί ἐκεῖ ζοῦσε ἡ οἰκογένεια του. Ἡ Τρίπολις ἦτανε τῆς Ματίνας Ἀκριτιδῆ ἡ γενέτειρα. Ὅπως ἐπέβαλε ἡ πλούσια καί ἡ ποντιακή καταγωγή τους, στῆς Πόλης τίς ἑλληνικές σχολές ἐπήγανε γιά νά σπουδάσουν.

Στῆς Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῆς τήν ἀποφοίτηση, μετά ἀπό πρόσκληση, ἔφτασε κι ἡ Ματίνα. Στήν ἐσπερίδα τούτη τήν ἐπίσημη, ἔλαμπε ὁμορφοστολισμένος ὁ ἑλληνικός ἀνθός τοῦ πλούτου καί τοῦ πνεύματος.



*Ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή*

Πρωτόγνωρα ξεστύλωσε ἡ καρδιά της, τῆς Ματίνας, ὅταν τήν κοντοζύγωνε ὁ νέος ὁ ἀρχοντόκορμος, πού ἀνέσπλαχνα κι ἀπ' ὥρα τήν ἐλάβωνε, μέ τοῦ ἔρωτα τά βέλη. Αὐτοσυστήθηκε ἀπλά καί ζήτησε, στοῦ βάλς τούς ἤχους νά στροβιλιστοῦνε.

Οἱ βιαστικές καρδιές τους ἴσως ὀρκιστήκανε ἀπό ἐκείνη τή στιγμή νά μὴν ξαναχωρίσουν. Ἀφήσαν τίς σπουδές μεσόστρατα καί παντρευτήκανε πρίν βγεῖ τό καλοκαίρι.



Ἐγκαταστάθηκαν στήν Τραπεζοῦντα κι ἀνέλαβαν τό Καφέ-Ρεστοράν τοῦ θείου τοῦ Παυλίδη. Ζοῦσαν μ' ἀγάπη κι ἀλληλοεκτίμηση κι ἀντιπάλευαν στῶν Ὁθωμανῶν τίς ἀδικεῖς ἐπιθέσεις. Ἀπέκτησαν ἕξι παιδιά καί τά μεγάλωναν μέ τήν Ἑλλάδα καί τήν Πίστη. Τά ὀνόματά τους ἦτανε κατά τήν ἡλικία: Στράτος, Βασίλειος, Ἀνθή, Λευκή, Νίκος καί ἡ Μαρία-Συμέλα.

Στήν Τραπεζοῦντα ἐπαντρεύτηκε μετά κι ἡ Ἀντιγόνη, πού ἦταν τοῦ Παυλίδη ἡ ἀδερφή. Αὐτή πῆρε τόν Θόδωρο, τόν τραπεζίτη. Καί τῆς Ματίνας ἡ ἀδελφή ἡ Εὐτυχία, ἐκεῖ ἐστάθη τυχερό ν' ἀποκατασταθεῖ καί ἔγινε κυρία Γεωργίδη. Ὁ Θόδωρος μέ τή λιγόχρονη Ἀντιγόνη του, ἀπόχτησαν πέντε παιδιά. Μπόρεσαν μετά κόπου οἱ Γεωργίδηδες, νά κάμουν δύο κόρες. Καλές κάνανε ὅλοι οἰκογένειες καί ζοῦσαν, ὅσο ὁ Τοῦρκος τούς ἐπέτρεπε, σχεδόν εὐτυχισμένοι.

Τότε, ὅποιος δέν εἶχε ν' ἀντιμετωπίσει τῆς τεκνοποίησης τό πρόβλημα, γινότανε πολύτεκνος. Σπάθη Δαμόκλειος καί φόβος, ὁ ἀφανισμός τοῦ γένους. Κάνανε λοιπόν πολλά παιδιά καί πίστευαν πῶς, **κύμα ἀθάνατης ζωῆς θά ρέυση ἐξ ἐκάστου.**

Ὅμως ὁ γενοκτόνος χάρος, χάρες στούς Πόντιους δέν ἔκανε. Ὅλο τή νιότη ἐξαντλοῦσε κι ὅλο σέ πείσμα του αὐτή ξαναγεννιότανε. Τά περισσότερα παιδιά ἀπό τό σοί τοῦτο, οἱ τούρκικες κι οἱ ρώσικες ρομφαῖες, ὅπως τά χρόνια τρέχουνε θά τ' ἀστροπελεκᾶνε.

Τώρα οἱ κατατρεγμένοι Πόντιοι, γυρεύοντας τόν λυτρωμό, φτάνουνε στό Σοχούμι. Πόσοι ὅμως ἀπ' αὐτούς, μετά τόν νόμο τῆς Ἀνταλλαγῆς, θά φτάσουν στήν Ἑλλάδα; Πόσοι θά περιμένουν μάταια, νά τούς δεχτεῖ ἡ πατρίδα; Πόσοι νά ἐπιζήσουνε θά μπορέσουνε; Στόν τόπο τοῦτο πού βρεθήκανε πόσοι ἀπ' αὐτούς θά μείνουνε γιά πάντα ἐγκλωβισμένοι;;;



Τά νέα τά δυσάρεστα πού κάθε μέρα, απ' τήν πατρίδα φτάνουν στό Σοχούμι, τούς αφαιρούνε τīs ἐλπίδες τους γιά σύντομη ἐπιστροφή. Τοῦτες τīs ἀναγκαστικές διακοπές τους, ἐσκέφτηκε ὁ κ. Παυλίδης, νά ἀξιοποιήσει. Στήν πόλη γύρναγε καί χάζεψε μέ μάτι ἐμπορικό. Ἄν τύχει καί δέν ἔχουν πισωγύρισμα, τί ἀκριβῶς ἐδῶ θά κάνει. Ἐκτός τήν τέχνη τῆς ζαχαροπλαστικής ἄλλη δουλειά δέν ἤξερε, νά βγάξει τό ψωμί του. Ἐξέταζε λοιπόν τήν ἀγορά καί τīs ἀνάγκες τῆς τῆς μέρα. Τά βράδια, ἐκαθότανε μέ τή γυναίκα του καί τ' ἀξιολογοῦσαν. Γύρω ἀπό κάτι τέτοια μόνο κάνανε συζητήσεις. Στά ἄλλα τά σοβαρότερα φοβότανε ν' ἀναφερθοῦνε.

Τά πράγματα καί ἐδῶ πού βρέθηκαν ἀλλάξανε μέ τόν καιρό. Μόλις πρὶν λίγες μέρες, στίς 4-3-1921, οἱ μπολσεβίκοι, ἤρεμα ἐτούτη τῆ φορά, γίναν ἀφεντικά καί στό Σοχούμι. Τί τεύξεται κι ἐδῶ ἡ ἐπιούσα, κανέναν δέν γνωρίζει.

Τόν πανικό τους, δέν θέλανε νά τον περάσουν στά παιδιά. Αὐτά καλά τό διασκέδαζαν μέ τ' ἄλλα τά Ἑλληνόπουλα, πού 'ταν κι αὐτά στήν ἴδια θέση. Τά νιάτα τους τά ἀπηχτα δέν βάσταγαν τīs ἔννοιες. Αὐτά ὅ,τι φωτίζει τό λυχνάρι βλέπουνε.

Στήν παράλια οἱ κοπελιές, περιδιάβαιναν χαχανίζοντας. Ὁ νοῦς καί ἡ καρδιά ἦταν ἀπέναντι. Ὁ Εὐξείνος Πόντος, απ' τīs κρυφές ἀγάπες τους τīs εἶχε χωρισμένες. Ἄχ νά μπορούσανε μία δρασκελιά νά κάνουν, κοντά τούς νά βρεθοῦνε καί νά τούς πούν τ' ἀνείπωτα.

Μόνο ὁ Βασίλης τους, μόνον αὐτός ἀνησυχοῦσε. Ἐνθερμος ἀναγνώστης καθῶς ἦταν τῆς ἐφημερίδας *“Ἐποχή”* τοῦ ἀτρόμακτου Καπετανίδη, πού ἔβγαине στήν Τραπεζοῦντα, ἦτανε πάντα ἐνημερωμένος ἐπί τῶν γεγονότων. Ἡ ἀπουσία τοῦ μητροπολίτη Χρῦσανθου πολύ τόν ἐτρομοκρατοῦσε. Ἐτοῦτες εἰδικά τīs μέρες πολλές κερκόπορτες στήν Τραπεζοῦντα ἄφηγε ἀνοιχτές.

Μέ τοῦτο τό μακρῶ ταξίδι του ὁ Δεσπότης, πίστευε πῶς

θ' ἀφύπνιζε στή δύση συνειδήσεις. Ἐνωσε τή φωνή του τή στεντόρεια μ' αὐτές τῶν ἀπό χρόνια πρὶν Ποντίων ἐκδιωχθέντων. Μὲ πρωτοστάτη τὸν Κωνσταντινίδη, πού 'ταν καλοκαταστημένος στήν Εὐρώπη, γύρναγαν στίς μεγάλες καί πολιτισμένες χῶρες. Πηγαίνανε στίς χῶρες πού 'ταν δῆθεν σύμμαχες. Βοήθεια ἱκετευτικά αἰτούσανε, γιὰ τῆς πατρίδας τους τήν ἀνεξαρτησία. Τοῦ Πόντου πού ψυχορραγοῦσε, ζητάγανε τό δίκιο. Μ' αὐτοὶ ξανά κώφευαν.



Τά μαῦρα νέα δυστυχῶς συνέχιζαν νά φτάνουνε ἀπ' τήν πατρίδα. Ὑπὸ τήν ἀνοχή τῶν ἰθυνότων, μεγάλες ἀνακατατάξεις γίνονται καί στήν ἀγορά τοῦ Πόντου. Τά καταστήματα, ληστεύουν τῶν Ἑλλήνων καί συνεταιῖροι μπαίνουνε μέσ στίς ἐπιχειρήσεις, ἔτσι διά τῆς βίας. Διώχνουν τοὺς Ἑλληνες ἀπὸ τίς κρατικές ὑπηρεσίες κι ἀπαγορεύουν στοὺς γκιαούρηδες νά κάνουν ὅποιαδήποτε ἐργασία.

Κατέλαβαν οἱ Τοῦρκοι τή μητρόπολη, συλλάβαν καί τοὺς τοποτηρητές της. Στίς 5-3-1921 ἐκυκλοφόρησε τῆς Ἐποχῆς τό τελευταῖο φύλλο. Κρατούμενο ἔχουνε καί τ' ἀνησύχαστο λιοντάρι, τὸν δημοσιογράφο Καπετανίδη. Ὅλους τοὺς πήγανε στήν Ἀμισό, στά δικαστήρια τῆς Ἀνεξαρτησίας. Κλεῖσαν σχολεῖα καί ἐκκλησιές.

Ὅλο τὸν ἀνδρικό πληθυσμό, ἀπὸ τὰ 15 ἕως καί τὰ 60, στόν θάνατο μέ τὸν ἐκτοπισμό τὸν στέλνουν. Πρῶτη φορὰ οἱ Τραπεζοῦντιοι, τήν πίκρα γεύονται τῆς ἐξορίας. Παιδιά μικρά ἀχνούδιαστα ξεχώρισαν ἀπ' τίς μανάδες. Κλαυθμός, πένθος καί θρήνος ἐγένεμισε τήν Τραπεζοῦντα.

Πρόλαβαν μερικοὶ καί φύγαν καί γλυτώσαν. Ἄλλοι χρυσάφι ἐπληρώσανε τίς βάρκες, τὰ καϊκια. Πολλοὶ Τοῦρκοι βαρκάρηδες πού ἦταν σκύλας γέννα, μόλις ἀπ' τήν ἀκτή ξεμάκραιναν τοὺς ρίχνανε μέσ τή φουρτουνιασμένη

θάλασσα για να πνιγοῦνε. Γέμιζε τό νερό κουφάρια. Πρωί τήν επομένη, μέ πόνο οί δικοί τους, στά κρυφά, μαζεύανε τούς θαλασσοπνιγμένους.

Άρχισε ή Τραπεζούντα να ἀδειάζει. Κόσμος πολύς ἔφτανε στό Σοχούμι μέ βαρυφορτωμένα πλοῖα. Σέ μιά πλατφόρμα ὄρθιοι καί μέ σκοινιά περιπλεγμένοι, φτάσανε μετά μέρες, πολλοί ταλαίπωροι. Μέσα σ' αὐτούς ἦταν καί τῆς Ματίνας ή ἀδελφή ή Εὐτυχία, μέ τά κορίτσια καί τόν ἄντρα της, τόν Γεωργίδη.

Μετά τά κλάματα καί τσ' ἀγκαλιές, ἀρχίσανε οί ἐρωτήσεις. Μήπως εἶχανε νέα ἀπ' τόν Στράτο; Τί ἔγινε ὁ Θόδωρος κι ή οἰκογένειά του; Ποίους πήραν, ποιοί πνιγήκανε, ποιοί μένουν; Σάν ἄκουσε ή Ἀνθή πώς ὅλη ή τρελοπαρέα τούς τ' ἀγόρια, τοῦ χάρου σκλάβοι ὁδοιποροῦσαν, λιποθύμησε. Ἐκεῖ ὅλοι κατάλαβαν τόν πόνο πού 'χε για τόν Δημοσθένη. Καί ή ψυχοπαίδα τῶν Παυλίδηδων, ή Μαριωρή κι ή νιόφερτη ή Ἀγγέλα καί κείνες κρυφαστενάζαν. Τά ἄλλα τά δυό ἦταν μικρά κι ὁ ἔρωτας ἀλάβωτα τά εἶχε ἀφημένα.

Ἐρώτησε δειλά-δειλά για τούς Θαλασσινοῦς καί ὁ Βασίλης. Σάν τοῦ 'παν πώς δέν γνώρισαν, συννέφιασε κι αὐτός. Συννέφιασε γιατί τό δόντι τοῦ πονοῦσε για τήν Ἀλίκη, τήν θυγατέρα τοῦ Θαλασσινοῦ.

Τελειώσανε τά γέλια κι οί ἀνεμελιές. Δυσκολοσήκωτη ζωή τούς ἀνοιγόταν τώρα. Ψυχανεμίζονταν πώς χάναν τήν πατρίδα, πώς δύσκολα θά μπαίνανε στοῦ γυρισμοῦ τήν διαδικασία. Τό πρῶτο πράγμα πού ἔπρεπε να κάνουνε, ἦταν να βροῦν φτηνό κατάλυμα. Τό χρῆμα πού οί δυό οἰκογένειες εἶχανε φέρει σέ χρυσό, μέ σύνεση καί μέ φειδώ, πρέπει να διαθέτουν.

Κεῖνο τό βράδυ, ἄν καί κατάκοποι, ὕπνο δέν ἄφησαν να τούς κοιμίσει. Καθένας μέ τή σκέψη τοῦ ἔτρεχε στά παλιά. Τόν γιό της τόν πρωτότοκο τόν Στράτο, ἔκλαιγε ή Ματίνα, πού μάχεται ἀντάρτης στά χιονισμένα ποντικά βουνά.

Αυτόν πού από τῆς δράσης ἐκαιγότανε τόν πόθο κι από τίς κτηνωδίες πού θωρεῖ, σίγουρα θά 'ναί πιό ὀρμητικός, θά εἶναι ἀγριεμένος. Τήν Παναγιά παρακαλεῖ, νά τῆς τόν ἔχει ζωντανό, νά τῆς τόν προστατεύει.

Ὁ κ. Παυλίδης ὄρθιος μπροστά στήν τζαμαρία, ἀντί τῆς θάλασσας πού κείτονταν μπροστά του, ἐκεῖνος ἔβλεπε τό μαγαζί του καί τήν Τραπεζοῦντα. Πράγματι, ἦτανε τό καλύτερο τῆς πόλης, γιά τοῦτο περνοδιάβαιναν ἐκεῖ ὅλοι οἱ ἄρχοντες. Τί ὁμορφες καί σκαλιστές βεράντες, πού κάτω τούς ἡ θάλασσα παιχνίδιζε. Τί σάλα εἶχε εὐρύχωρη καί καλοστολισμένη, μέ τά μεταξωτά ριντό, τούς βενετσιάνικους καθρέφτες. Τ' ἀρχοντικό του τό τεράστιο, τό τρίπατο θυμᾶται. Ἄραγε θά τό ξαναδεῖ; Μέσα του τώρα βρίσκεται καί τά παιδιά τοῦ ἀκούει νά φωνάζουν καί τή γυναῖκα του ἀκούει πού τά μαλώνει. Νά κι ἡ Φατμέ ἡ δούλα του, νά κι ἡ μαγειρίσσα ἡ χοντρή. Τοῦτες τίς δυό πολύ τίς ἀγαποῦσε. Γιά χρόνια ἄξια καί μπιστικά ἦταν στή δούλεψή του.

Στήν πλαϊνή τήν κάμαρα ὁ Βασίλης, σάν τόν πατέρα του ἐστάθηκε, μπροστά στήν τζαμαρία. Ἐτοῦτος τήν Ἀλίκη τή Θαλασσινού σκεφτότανε κι ὅλη τήν οἰκογένειά της. Γι' αὐτούς κανεῖς δέν ἤξερε τίποτα νά τοῦ πεί. Μέσα στήν ἔγνοια καί τήν ἀπορία ὅλο ἐρωτήσεις ἀναπάντητες ἔθετε μοναχός του

Γλύτωσε τόν ἐκτοπισμό ὁ Θάνος ὁ ἀδερφός της. Ἀκόμα μένουνε στήν Τραπεζοῦντα; Σ' ἄλλο λιμάνι πήγανε; Ποιός ξέρει ἄραγε νά τόν πληροφορήσει; Ἡ δίκη ἔγινε τοῦ δημοσιογράφου καί τῶν ἄλλων. Προαποφασισμένη εἶναι ἡ καταδίκη τους; Κατάφερε ὁ ἀδελφός του ὁ Στράτος νά ξεφύγει ἀπό τοῦ Τούρκου τήν ἀδάμαστη μανία; Θά ξαναπάει ὁ ἴδιος στό Φροντιστήριο τῆς Τραπεζοῦντας, νά πάρει τό πτυχίο του, πού ἄφησε στή μέση; Θά 'ναι ξανά μαζί ὅλη ἡ παρέα, στήν πλατεία μπροστά στό σπίτι του, νά φιλοκουβεντιάσουν;

Πολλά 'ναί τά ἐρωτηματικά. Ἀβάσταχτες βαραίνανε οἱ θύμησες. Βαραίνανε κι οἱ ἐρωτήσεις. Ξεχείλισαν τά μάτια

δάκρυα. Έβαλε κι έκλαιγε νά ξαλαφρώσει στά βουβά. Δέν ήθελε νά ένοχλήσει τόν άδελφό του, πού κοιμότανε, τόν Νίκο.

Στήν παραδίπλα κάμαρα, οί δυό άδελφές ή Αγγέλα κι ή Έλπίδα μαζί μέ τών Παυλίδηδων τή Μαριωρή τήν ψυχοπαίδα, άνακατεύανε καί κεϊνες τά παλιά, φοβούμενες τό μέλλον. Άφησαν τήν Άνθή μέ τίς μικρές, μιά κι άπ' τήν ώρα πού ήρθαν τά δυσάρεστα δέν άνοιξε τό στόμα.

Έχασε ή Άνθή το σήμερα καί βούλιαζε στην νοσταλγία. Άνέβαινε μέ τ' όνειρο τό ζωντανό. Όχι μέ τό όνειρο του ύπνου, αυτό πού λέν πώς εϊναι τ' άσυνείδητου υπόθεση. Μέ τ' όνειρο τό ζωντανό, πού εϊναι φυλαχτό για τήν ψυχή μας συναλλαζόταν τώρα ή Άνθή. Ζύμωνε κι έπλαθε τίς άναμνήσεις ...

Σάν χάραξε, όλοι στό πόδι έτοιμοι ήτανε για ν' άντιμετωπίσουν τά καινούργια. Οί μέρες καθώς φεύγανε, κουβάλαγαν όλο καί περισσότερους διωγμένους. Μ' άποσκευές τό πένθος καί τήν έξαθλίωση φτάνανε στό Σοχούμι. Δέν ήταν μόνο Τραπεζούντιοι οί πρόσφυγες αυτοί. Άπό τά πέρατα του Πόντου, στή γη τούτη τήν φιλική καί εύφορη, τό σώσιμο γυρεύαν. Προσωρινά νομίζανε πώς ήταν όλα τούτα. Καρτερικά περίμεναν πώς πίσω θά γυρίσουν όπως πάντα. Άδυνατούσαν νά σκεφτοϋν πώς τούτο εϊν' τό τέλος.

Ο κ. Παυλίδης βλέποντας νά φεύγει δίχως πρόοδο ό καιρός, στό σπίτι πού 'χε μέ τόν σύγγαμρό του, τόν κ. Γεωργίδη, νοικιασμένο, έκαμε ένα έργαστήρι. Μιά κάμερα στό ισόγειο διέθεσαν καί 'κει οί δυό οικογένειες, μέ μέσα πρόχειρα, φτιάχνανε γλυκά καί σοκολάτες. Έτσι έτέθηκε τό πρώτο λιθαράκι τής έπιχείρησής του, πού γιγαντώθηκε μετά από λίγα χρόνια.

Ο κύριος Γεωργίδης όμως, εϊχε πίο μεγαλόπνοες ιδέες. Έψαχνε νά βρει γη νά αγοράσει, νά κάμει καπνοχώραφα. Κι άν άλλαζαν τά πράγματα κι άνοιγε πάλι τής έπιστροφής ό

δρόμος, δέν θά 'βγαينه χαμένος. Θά πούλαγε ή θά κράταγε τήν ἐπιχείρηση κατά τίς καταστάσεις.

Αλαφιασμένος ό Βασίλης, όλο στήν παραλία ήτανε καί ρώταγε τούς νιόφερτους, γιά τούς Θαλασσιούς καί τήν Άλίκη. Ρώταγε γιά τόν θείο τόν Θόδωρο γιά τή γυναίκα του τήν Άσημή, γιά τά παιδιά τους, γιά τόν Στράτο. Ρώταγε γιά τούς μητροπολιτικούς καί τόν Καπετανίδη, πού 'ταν τό ίνδαλμά του.



Τά νέα άπ' τήν Άμισό φτάσανε τραγικά.. Ό Γιάννης του τά έφερε, πού 'ρθε πάνω σ' ένα καϊκι μετά άπό περιπέτειες πολλές. Άπ' τή Σινώπη πού 'ταν ή πατρίδα του εύρέθηκε κρατούμενος στής Άμισού τίς φυλακές. Έγλύτωσε τόν θάνατο μέ μπόλικο μπαξίσι. Χαρούμενος επέστρεψε στό σπίτι του, αλλά τό βρήκε άνάκατο καί άδειο. Οί Τουρκοί οί ψυχοκαταλυτές, μέ του έκτοπισμού τήν πρόφαση, όλους γι' άφανισμό τούς πήραν. Ήτανε οί δικόί του, έξι ψυχές, δυό οί γονεΐς καί τέσσερα τ' άδέρφια. Τά 'λεγε τούτα ό Γιάννης κι έκλαιγε καί τά πρησμένα μάτια του δέν σταματούσανε νά τρέχουν.

Πάνω στους μπόγους του, ένα γραΐδιο, ύπόλοιπο άνθρώπου, τραγούδαγε καί μόνο του κουβέντιαζε, αλλοπαρμένο. Αυτή ήταν ή γιαγιά του. Ήτσι ακριβώς τήν βρήκε στό άραχλο καί έρημωμένο σπίτι. Ποιός ξέρει πόσες μέρες, μονάχη τής τριγύρναγε εκεί μέσα καί χάλασε τό λογικό της. Ποιός ξέρει τί νά είδανε τά μάτια της κι άρνεΐται τώρα νά τά θυμηθει καί νά τά φέρει πίσω.

Ός πρός τίς δίκες καί τά δικαστήρια έχουν άφηνιάσει κι οί Τουρκοί καί οί δικαστές. Στήνουνε δίκες καί καταδικάζουνε, όσους έλπίσανε στήν Άνεξαρτησία. Έξήντα κάθε μέρα Έλληνες κρεμάνε στήν άγχόνη. Πρώτα τούς χώριζαν

σέ μόρφωση ειδικότητα καί πλοῦτο καί ὕστερα τούς ἐκτελοῦσαν.

Κόσμος πολὺς μαζεῦονταν γύρω ἀπὸ τίς ἀγχόνες, γιὰ ν' ἀπολαύσει τὴ φρίκη καί τὸ θέαμα. Μιά ἀξιότιμος κυρία, σύζυγος δικαστή, ἕνα πρωὶ ἔφτασε μέ τίς φίλες της, ὀλίγον καθυστερημένη. Εἶχε τελειώσει ἡ διαδικασία τ' ἀπαγχονισμού κι ἀπλῶς τὰ ἄψυχα κορμιά τῶν Πόντιων, ἀπ' τίς κρεμάλες αἰωροῦντο. Ἐκανε θέμα σοβαρό κι ἀπαίτησε νά ἐπαναληφθοῦν οἱ ἐκτελέσεις.

-Τόσοι Γκιαούρηδες ἐφώναζε εἶναι στίς φυλακές, τί τούς χρειάζεστε καί τούς ἀφήνετε νά ζοῦνε...θ' ἀναφερθῶ στοὺς ἀνωτέρους σας....

Ὑπὸ τὸ κράτος πανικού οἱ δήμιοι δῶσαν ἐντολή νά ξαναγίνουν ἐκτελέσεις. Νά κατεβάσουνε ἀμέσως αὐτοὺς πού μόλις πρὶν εἶχαν τὸ πνεῦμα παραδώσει.. νά τούς στοιβάξουνε στὰ κάρα....

Κανονικά τὴν ἐπομένη τὸ πρωί, κατὰ τούς νόμους τους, ἔπρεπε νά τούς ξεκρεμάσουν κι ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν νέων μελλοθανάτων. Τώρα γινόταν ὅλα βιαστικά, γιατί οἱ κυρίες θέλανε νά ἀπολαύσουνε τὸν τελευταῖο σπαραγμό. Μετὰ ἀπὸ λίγο φτάσανε οἱ νέοι μελλοθάνατοι, πρὸς τέρψιν τῆς κυρίας. Φεύγαν τὰ κάρα φορτωμένα μέ τ' ἄψαλτα κορμιά, γιὰ νά ἀδειάσουν τὸ φορτίο τούς στοὺς λάκκους. Τούς λάκκους πού ἄνοιγαν ἀπ' τὰ πρὶν οἱ ἴδιοι οἱ ἐκτελεσμένοι.

Γιὰ μιὰ ἀνάσα λευτεριάς καί γιὰ τὴν Ἀνεξαρτησία, ἀπ' τὰ κουφάρια τῶν Ρωμιῶν ξεχειλίζουν οἱ λάκκοι. Ἐτσι ἀφανίζεται ἥρωικά ὁλος ὁ ἀφρός τῶν πόλεων τοῦ Πόντου. Ὅλες οἱ πόλεις δῶσαν τὰ στολίδια τους γιὰ νά κοσμήσουνε τὸ πάνθεο τῶν ἄγνωστων ἠρώων.

Ἐπουλα δηλητηριάσανε καί τὸν Ἐπίσκοπο Ζήλωνα, Εὐθύμιον Ἀγοιτέλλη. Ἐκεῖ στίς ἴδιες φυλακές, κάτω στὰ σκοτεινά ὑπόγεια. Μέρους πολλές σκληρὰ τὸν χτύπαγαν καί οἱ φωνές τοῦ πόνου τοῦ ἀνατριχιάζαν ὅλους. Μετὰ ἀπ' τὰ



βασανιστήρια, άκούγανε οί συγκρατούμενοι, πού ήταν στους έπάνω όρόφους, τήν κουρασμένη του φωνή νά ψέλνει. Έψελνε τή νεκρώσιμη άκολουθία του κι άς ήτανε άκόμα ζωντανός. Πολύ καλά έγνώριζε, πώς δέν θά άφήσουνε παπά νά ψάλει τόν νεκρό του. Σάν είδαν πώς μέ τά βασανιστήρια δέν έφευγε ή ψυχή του, φαρμάκι τόν έπότισαν και τόν έξεκουράσαν.

Και τουτός άγωνίστηκε για νά γενει άνεξάρτητος ό Πόντος. Έστειλε στους άντάρτες τρόφιμα και όπλισμό κι όργάνωνε τους προύχοντες τής πόλης. Κάποιοι στους Τούρκους καταγγείλανε τό έργο του και πήρε έτσι τέλος και ό άγώνας κι ή ζωή του.

Σέ θάνατο έρήμην έχουν και τόν μητροπολίτη Χρύσανθο καταδικάσει. Ήδη, κρεμάσανε τους τοποτηρητές και τόν Καπετανίδη.

Κατάφερε ό Καπετανίδης κι έστειλε μία μέρα πριν άπ' τήν εκτέλεση έπιστολή παραίνεσης στήν οικογένειά του , τους έγραφε

...ξέρω οδεύω προς τόν χάροντα, αλλά βαδίζω σταθερά γιατί βαστώ μπαστούνι δάφνινο πού, αυτή τήν σπάταλη θυσία στεφανώνει...μπορεί ό Πόντος νά 'γινε παστάδα του θανάτου, μ' άγνος δέν θά μείνει ό άγώνας μας...έσεις πού είστε στήν ζωή πρέπει νά συνεχίσετε, όχι για τήν δική μας μνήμη, μά για τήν προαιώνια μας μνήμη τήν μαστιγωμένη, πού είναι πόνος και άφετηρία για μία πατρίδα ελεύθερη. Για μένα νά μίν κλάψετε, νά κλαίτε τήν πατρίδα μας τήν όμορφη, πού όπως τό πάνε οί δυνατοί, δέν θά 'ναι πιά δικιά μας....μίν φοβηθείτε και συνάψετε μέ τήν κακή σας μοίρα συμφωνία... τίς προσταγές του Γένους ύπακούοντας, ριχτείτε σέ άγώνα γόνιμο... καλή Άνεξαρτησία άγαπημένοι... θά ξανανταμωθοΰμε σίγουρα πάνω στον Ουρανό, θά 'μαστε τότε πιο ελεύθεροι και . ...

Έκατοντάδες είναι οί Πόντιοι οί άτρόμαχοι, πού δίνουν κάθε μέρα δώρο τή ζωή τους για μία πατρίδα Άνεξάρτητη.

Μέ χέρια σταθερά μονάχοι τούς περνάγαν τήν ἀγχόνη  
στόν λαιμό τους καί φώναζαν: Ζήτω ἡ Ἑλλάδα! Τοῦτο τούς  
Τούρκους ἐξαργίωνε χειρότερα καί βρίζανε:

-Σιχτίρ γκιαούρ οὔτε τόν χάρο δέν φοβάστε;

Τόν χάρο τόν σκιαζότανε, ὅμως τρόπο ἄλλο δέν εἶχανε γιά  
νά στηρίξουν τήν πατρίδα, καθὼς ἀκούγανε τό ψυχοράγισμά  
της.



Κατά τόν μῆνα Ἰούλιο ἦρθε καί τοῦ Ἀλέκου τό μαντάτο. Τοῦ  
Ἀλέκου, πού ἦταν τῶν παιδιῶν ὁ καρδιακός φίλος. Μάθανε  
πὼς κατακρεοῦρησαν, τή μάνα, τόν πατέρα του, αὐτόν, τίς  
δύο τοῦ ἀδελφές καί τή γιαγιά του. Ἀφοῦ πρῶτα ἀτιμᾶσαν  
τίς τέσσερις γυναῖκες, πετάγαν τά κομμάτια τους, ἀνδρῶν  
καί γυναικῶν, ἀπ' τ' ἀνωγείου τά παραθύρια. Καθίσανε μετὰ  
ἀπό τοῦτο τό κακό καί πίναν καί γλεντοῦσαν, οἱ Τουρκολαζοί  
οἱ ἀλήτες. Ὅλοι οἱ Παυλίδηδες τό πένθος τοῦτο τό κρατοῦσαν  
κι ὅλο γυρίζανε στίς μέρες τίς καλές τῆς Τραπεζούντας. Μά  
πιό πολύ ὁ νοῦς ἐπήγαινε στά Θεοφάνια ἐκεῖνα, τότε πού 'χε  
ὁ Ἀλέκος τήν τιμητική του κι ἦτανε τότε μόνον δεκαπέντε  
χρόνων. Τότε πού ἐκατάφερε καί γίνηκε τοῦ χρόνου ἐκεῖνου  
ὁ Σταυροεuretῆς.

Τότε στήν Τραπεζοῦντα, δέν εἶχανε σταματημό οἱ  
ἀναμετρήσεις μέ τή θάλασσα. Θρεμμένοι μέ τ' ἀλάτι  
καί τό νερό τοῦ Εὐξείνου ἦταν οἱ Τραπεζούντιοι. Σημεῖο  
ἀναφοράς εἶχαν τήν παραλία τοῦ Ἁη Γιώργη. Πάντα ἀπό  
τά βράχια τῆς βουτοῦσαν οἱ πιτσιρικάδες. Πρόβες πολλές  
ἐκάνανε προσμένοντας πότε θά μεγαλώσουν νά κάνουν  
τήν πολυπόθητη βουτιά. Τά Φῶτα περιμένανε πού θά 'χαν  
τό δικαίωμα, μάχη νά δώσουν μέ τά κύματα νά πιάσουν τόν  
Σταυρό. Μεγάλη ἦταν ἡ τιμή γι' αὐτόν πού τά κατάφερνε.  
Μεγάλη ἦτανε κι ἡ εὐλογία, νά σέ σταυρώνει ὁ Χρῦσανθος.

Κι από την ένορρία του, πολλές ευχές είχε ο τυχερός. Είχε και πιαστικά δυό λίρες. Οί ιερείς της Τραπεζούντας μ' όλο τό ποιμνιό τους, εκεί κατέβαιναν και ένα Σταυρό έριχνε ο μητροπολίτης.

Πολύ βαρύς ήταν εκείνος, του 1917, ο χειμώνας. Τό χιόνι μπερδευότανε μέ τούς άφρους της θάλασσας, τότε πού έπιασε ο Άλέκος τόν Σταυρό. Μέσ στό καμάρι και τό κόρδωμα ο κ. Παντελής, δίπλα στόν γιό του έπερπάταγε πού 'χε την πρωτοκαθεδρία. Προπορευότανε της λιτανείας κρατώντας τό πανέρι. Χρήματα ρίχνανε εκεί οί Χριστιανοί, γιά τά φτωχά κι όρφανεμένα, πού περισσεύανε στην πόλη. Όλους τούς κάλεσε ο κ. Παντελής νά συγχαρούνε στή χαρά του γιου και τή δική του. Στο Μειντάνι είχε έστιατόριο, πού γρήγορα τό γέμισαν φίλοι και συγγενείς. Έκει, στου Άλέκου τό μαγέρικο, όπως οί φίλοι του μικρου τό λέγαν, φάγαν και ήπιαν όλοι. Βγάξει ο Άλέκος τίς δυό λίρες τίς χρυσές, τό έπαθλο της μέρας και μέσ στή συστολή τίς δίνει στόν έπίσκοπο γιά τό φιλόπτωχο ταμείο.

Ξανά οί Παυλίδηδες γυρίζουν στά παλιά μέ τούτα τά μνημόσυνα. Μόνη παρηγορία τώρα ή θύμηση τούς μένει. Στο μειντάνι..... στό σιργιάνι πού ήταν χαλασμός και διασκέδαση, εκεί βρέθηκαν τώρα.

Όλα του κόσμου τ' αγαθά τά 'χε τό μειντάνι: φρουτα, τυροκομικά, υφάσματα απ' την Ευρώπη, σιδερικά, παπούτσια, γυαλικά, τά πάντα. Ήταν κι οί μικροπωλητές πού γέμιζαν τόν τόπο και τίς ρουγες. Άλλος μέ γαϊδούρια, ή μέ καμήλες, άλλος σαμαροφορτωμένος, καθένas μέ τή γλώσσα του, παίνευε τό έμπόρευμά του.

Υπήρχε κι ένας χωρικός, πού 'τανε μέ βαζάκια φορτωμένος κι είχε γιά στέκι του μονίμως μιά γωνία. Εκείνος μέ παράξενη φωνή διαλαλούσε τό μέλι τό μαινόμενο, πού βγαίνει από την άζαλέα την ποντιακή. Αυτός έφώναζε πως το ίδιο τουτο μέλι, προσφέρανε οί Πόντιοι στου Ξενοφώντα τόν στρατό και γιά

δυό μέρες τόν εἶχαν μεθυσμένο.

Τό πρῶτο χαρτζιλίκι της, στοῦ Παντελῆ τό 'βγαζε ἡ παλιοπαρέα. Στοῦ Αλέκου το μαγέρικκο μαζεύονταν στό ραμαζάνι. Ὅλη τῆ μέρα ξενηστικωμένοι μένανε οἱ Ὀθωμανοί. Μέ τό πού ὁ ἥλιος βούταγε τρέχανε στά καλοστρωμένα γιά τήν περίπτωση τραπέζια, νά ἡρεμίσουνε τήν πείνα τους. Τήν πείνα πού ἡ θρησκεία τους, τούς εἶχε ἐπιβάλει. Ἐκεῖ, στό ἐστιατόριο, ὅλη ἡ μαρίδα ἀπό νωρίς ἦταν καί βοηθοῦσε. Πότε ψωμί, πότε νερό, πότε καρέκλες, ὅλο καί κάτι κάνανε.

Σάν οἱ ἀγάδες χόρταιναν καί βγάζανε τά κομπολόγια, παίρνανε τά παιδιά τό μεροκάματο καί τρέχανε στά μικρομάγαζα νά τό ἐξαργυρώσουν. Φτάναν μετά ἀπό λίγο στήν πλατεία κι ὅλοι μαζί χαιρότανε, σβοῦρες, στρατιωτάκια, αὐτοκίνητα, βόλους, ζαχαρωτά. Πείνα καί ραμαζάνι οἱ Τοῦρκοι, ξεφάντωμα καί γλέντι ἡ γειτονιά. Κεῖνες τίς ὥρες, ἕνα γινότανε ἀγόρια καί κορίτσια. Σάν ὅμως παίζανε τά ἀγόρια πετροπόλεμο, φοβόταν τά κορίτσια καί τρύπωναν μέσ στήν αὐλή γιά νά γλυτώσουν.

Τούτη ἡ αὐλή μέ τίς περικοκλάδες καί τά δέντρα τῶν Παυλίδηδων, ἦτανε σάν τόν Ο.Η.Ε. Ἔχει χοάνη ἡ παιδική ἀγνότητα, πού ράτσες, μίση τά συνθλίβει. Πώς ἡ Ρεβέκκα κι ὁ Ααρῶν ἦταν Ἑβραῖοι, ὁ Γκάρο, ἡ Σιρανοῦς κι ὁ Ἄρικ ἦταν Ἀρμένηδες, ἡ Ἐμέλ, ἡ Μπεστέ κι ὁ Ἀχμέτ ἦτανε Τοῦρκοι, καθόλου δέν τούς ἐνοχλοῦσε. Στήν ἴδια αὐτή αὐλή καί στήν πλατεία ὅλοι μεγάλωναν ὁμάδι ἔκανε ἕνα πλάτεμα μικρό ὁ δρόμος τούς καί γύρω τοῦ βρισκότανε τά σπίτια. Μέ ρεβεράντζες καί εὐγένειες, τίς τυπικές τούς ἐπισκέψεις, ἀντάλλαζαν οἱ μεγαλύτεροι. Μέσ στή μαγεία καί τ' ὄνειρο ζούσανε τά παιδιά.

Ἡ Ἐμέλ καί ἡ Μπεστέ, ἦταν οἱ φίλες τῆς Λευκῆς. Εἶχανε κι οἱ τρεῖς τήν ἴδια ἡλικία. Στήν ἐφηβεία τους ἡ λίγο πρίν, ὁ πόνος τῆς διαφορᾶς τους τίς ἀκούμπησε. Στή ζέστη τοῦ καλοκαιριοῦ τίς κάλυψαν μέ φερετζέδες. Ὅπως τίς εἶδε ἡ Λευκή ἕνα πρῶι

νά βγαίνουν μαζεμένες και κρυμμένες πίσω απ' τὰ πανιά, λαχτάρησε νά τις γνωρίσει. Αλαφιασμένη μπαίνει μέσα και φωνάζει δυνατά:

-Όχι εμείς, όχι σ' εμάς, εγώ δέν θέλω. ..Δέν ήθελα οί φίλες οί δικές μου, νά 'ναι ἔτσι σκεπασμένες

Μεγάλο κόπο ἔβαλε ή μαμά της, για νά τήν ήρεμήσει. Φοβόταν πώς και κείνης, τέτοια θά τής φορέσουν ροῦχα, για νά μποροῦν νά κάνουνε παρέα. Αὐτές δειλά τήν πόρτα ἐχτυπήσανε και μπήκαν μέσα στήν αὐλή. Τρεμάμενες καθίσανε στοῦ πηγαδιοῦ τ' ἀφρόχειλο και βάλαν και παλεύανε μέ τὰ πανιά τους.

Ὁ ἴδιος φόβος και ἐκείνες τίς πιλάτευε. Πώς ἔτσι πού τίς ντύσανε κανείς ἀπό τή γειτονιά δέν θά τίς παίξει. Αφού τὰ μάτια τὰ κλαμένα τής ἐκαλοσκοῦπισε ή Λευκή, βγήκε και κείνη ἔξω. Τρέξανε ἀμέσως ὅλες κι ἐνωθήκανε κι ἀγκαλιασμένες μπήκανε στήν ἀποθήκη. Μέ μιᾶς πετάξανε κι οί δύο τούς φερετζέδες και γίνανε ὅπως πρώτα.

Κεῖνο τό καλοκαίρι μέσα σέ τούτη τήν αὐλή τό βγάλανε, για νά μποροῦνε νά πετᾶνε τίς μαντίλες. Ἐτσι καλή παρέα κάνανε και στῆς Λευκῆς τόν ἀδελφό, πού ἦταν σ' ἀναπηρικό καρότσι. Ὁ Νίκος, ὅταν ἦταν πέντε χρονῶν, ἔπесе ἀπ' ἕνα δέντρο και χτύπησε στή μέση. Τέσσερα χρόνια ἔχει πού ἐχτύπησε, τέσσερα ἔχει και νά περπατήσει.

Τότε, στά 1910 θά 'ταν πού, μετά ἀπ' τόν βαρῦ τραυματισμό τοῦ Νίκου, στόν φίλο τους πού ἔμενε στή Σάντα, τόν Πυλάδη στείλανε, ἀμέσως τὰ παιδιά τους, χαμένοι οί Παυλίδηδες. Τό χτυπημένο τους τό πήγαν στήν Κωνσταντινούπολη νά τό γιαιτροπορέψουν. Μετά τό τρέξανε στήν Εὐρώπη, μά κι ἀπ' τὰ ξένα ἐπιστρέψαν ἄπραγοι. Δέν ἔχει γιαιτρεία τούς εἶπαν. Ὑπομονή πολλή θά χρειασθεῖτε. Πρέπει νά μάθετε και σεις και τό παιδί σας πώς θά κυλήσει ἔτσι ή ζωή του..

Δέν ξέρανε οί ξένοι για τήν Παναγία τους. Δέν εἶχανε ἰδέα τό τί μπορεῖ ή Χάρη Της νά κάνει. Ἐκεῖ ἔλπιζαν οί γονεῖς και

ἴκει μόλις ἐπέστρεψαν τό πῆγαν. Ἐπήρανε τά τάματα καί τό μικρό τους καί κινήσαν, νά πᾶνε στήν Παναγιά τή Σουμελά.

Αναθαρίστηκε ὁ Νίκος στή διαδρομή. Αχόρταγα ἐχάζευε τά δέντρα, τά γεφύρια, τά ποτάμια. Ἦθελε στίς λοφοκορφές νά σταματᾶνε. Μέ δέος ἀπολάμβανε τό χάος. Χαιρότανε καί τρώμαζε συνάμα πού βρισκόταν ψηλότερα ἀπό τά σύννεφα, τά μπαμπακένια. Τ' ἄρесе καί τό μουγκρητό πού ἔβγαине ἀπ' τά ποτάμια.

Στῆς Παναγίας τό χιλιόσπηλο βουνό, πῆρε ὁ πατέρας τό παιδί στά χέρια. Ἀνέβηκε

κατέβηκε, περίπου 150 σκαλοπάτια, κι ἀπόθεσε τό χτυπημένο του στά πόδια Της. Γονάτισαν καί οἱ γονεῖς καί ἴκετεύανε. Λίγο μετά τούς λέει, μέσ στό χαμόγελο ὁ Νίκος,

-Μὴν κλαῖτε, θά γίνω κάποτε καλά, μοῦ τό ἔπε ἡ Παναγία.

Ἀπό ἐκείνη τή στιγμή, τοῦ ἔρθε μιὰ θεία φώτιση καί ἔγινε ἓνα παιδί ἀνάπηρο κι εὐτυχισμένο. Μέρους καθίσανε στό μοναστήρι. Ὅλοι οἱ καλόγεροι κι ὁ Ἰγούμενος τούς φρόντιζαν. Γαλήνεψε ἡ ψυχὴ τους καί ἐλπίζαν.

Πήγανε κι ἤρθανε πολλές φορές στήν Σουμελά. Τήν τελευταία φορά πού ἦτανε στό μοναστήρι μέσα στήν ἐκκλησία, λίγο κινήθηκαν τά δαχτυλάκια τά παράλυτα. Δοξάζανε καί εὐχαριστοῦσανε τήν Παναγιά πού τούς σπλαχνίζεται.

Ὁ Νίκος στό σχολεῖο δέν ἐπήγαινε. Στό σπίτι ἐρχόταν καί τοῦ μάθαινε ὁ δάσκαλος. Ἔτσι ὅπως πάντα ἦταν καθισμένος, στά χέρια πέρασε ὅλη τήν τέχνη καί τή δύναμή του. Ζωγράφιζε μέ χρῶμα καί μέ κάρβουνο. Ἀγαλματάκια ἔκανε μέ λάσπη. Λύρα καί πιάνο μάθαινε. Πάντα ἡ ψυχοπαίδα τους ἡ Μαριωρὴ βρισκότανε κοντά του. Ἐτοῦτο τό δεκατριᾶχρονο κορίτσι ἐφρόντιζε τόν Νίκο καί οἱ Παυλίδηδες φροντίζανε τή Μαριωρὴ. Ἀπό μικρό τό λυπηθήκανε καί τό κρατήσαν γιά θελήματα κοντά τους καί ἔφτασε τώρα νά τούς εἶναι ἀπαραίτητη.

Σάν φέραν στό παιδί καί τήν καρέκλα μέ τίς ρόδες, ἔκανε πολλές τρέλες. Σ' ἓνα σκοινί μακρὸ ἔδεσε ἓνα γάντζο καί τόν πετοῦσε μακριά. Μπερδεύονταν τό σίδερο, μέσ στά κλαδιά τῶν δέντρων, τό τράβαγε κι ἐλκότανε ὅπου μποροῦσε. Μιάπραχτική γιατρίνα ἐρχότανε καί τοῦ 'τριβε τή μέση καί τά πόδια. Γεμάτες ἦτανε οἱ ὠρες του, δέν ἔμενε κενό γιά νά λυπᾶται.

Κάθε πρωί πού τά παιδιά φεύγαν γιά τό σχολεῖο, ἄδειο τό σπίτι τους δέν ἔμενε. Ἀπό νωρίς ἐρχότανε ὁ Ἄρικ κι ὁ Ἀχμέτ. Παρέα κάνανε στόν Νίκο καί στό παιχνίδι καί στό μάθημα.

-Καλόν εἶναι πού μανθάνουν καί αὐτά τήν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἐτσι θά μεταλαμπαδεύσομεν τά φῶτα μας ... ἔλεγε ὁ δάσκαλος.

Ἐτσι ὁ καιρός ἐπέρναγε καί μέσ στό σπίτι μπαινοβγαίνανε ὁ καημός καί ἡ ἐλπίδα.



Μιάς νύχτας τή βαθιά σιωπή ταράξανε φωνές καί φασαρίες. Ἀπ' τά παράθυρά τους βλέπανε ἀγριεμένους χωροφύλακες νά παίρνουν τούς Ἀρμένιους, τούς γείτονές τους. Λυπόταν καί φοβότανε καί κλαίγανε οἱ Ἕλληνες, ἀνήμποροι σέ τούτη τή σκληράδα. Μόνο οἱ Τοῦρκοι οἱ γείτονες ὀρμήσανε γιά νά τούς σώσουν. Οἱ χωροφύλακες κι αὐτούς τούς χτύπαγαν. Γαντζώθηκαν τά πιτσιρίκια καί σπαράζανε. Μικροί μεγάλοι, Τοῦρκοι κι Ἀρμένιοι ἕνα γινήκανε. Δραματικό ἦταν τό ξεχώρισμα. Δραματικές καί οἱ κραυγές τῆς βίαιης ἀπομάκρυνσῆς τους, μέσ στή νύχτα. Δέν ἦταν μόνο ἡ πλατεία τους πού τέτοια ζοῦσε.

Ὅλες οἱ γειτονιές κι οἱ μαχαλάδες βρισκότανε σέ ταραχή. Οἱ Τοῦρκοι σέ δύο ρόλους ἀντιπάλευαν. Ἀρμονικά κι ἀνθρώπινα ὀμάδι ὡς τώρα ζοῦσαν. Μ' ἀγάπη κι ἀνοχή ἐπορευότανε “ἐφ' ὧ ἐτάχθη” ὁ καθένας. Κι ἀντί νά χαίρονται οἱ ἀρχές, σκορπίζουν τώρα πένθος καί διχόνοια.

Τήν ἐπομένη, στίς 3-6-1915, σκληρότερες κάνανε τίς συλλήψεις. Σφάζανε μέσ στά μαγαζιά τούς καταστηματαρχες. Χώριζαν τίς γυναῖκες ἀπ' τά παιδιά κι ἀπό τούς ἄντρες τους. Ξεδιάλεγαν τίς ὀμορφότερες γιά τά χαρέμια. Νά ξεθυμάνει δέν προλάβαινε τ' ἄρωμα τοῦ κορμιοῦ τῶν Ἀρμενίων καί καταλάμβαναν τά σπίτια τους οἱ Τοῦρκοι.

Μέσα στό δολοφονικό τούς οἴστρο, στούς Ἕλληνες φωνάζανε μέ μίσος,

-Τί μας κοιτᾶτε ἀπορημένοι; Ἔρχεται κι ἡ δική σας ἡ σειρά καί τούτη δέν θ' ἀργήσει.

Τά κλάματα κι οἱ ἱκεσίες τ' ἀφτιά τρυπᾶγαν τῶν Ἑλλήνων. Νοιώθαν ἀνίκανοι τούτη τήν ὥρα, ἀφοῦ νά δώσουν χέρι βοήθειας δέν μποροῦν. Κατά χιλιάδες, μετέφεραν στήν ὑπαιθρο Ἀρμένιους καί τούς δολοφονοῦσαν. Μετά μέσ στίς χαράδρες καί τούς ποταμούς πετάγαν τούς σφαγμένους. Ξέρναγε πτώματα στή θάλασσα ὁ Πυξίτης. Γεμίσαν οἱ πλαγιές καί τά βουνά μ' ἀγριεμένα ὄρνια πού κατασπάραζαν



μετά μανίας τά κουφάρια.

Πολλά μικρά κι αδέσποτα Αρμενόπουλα, πού ἀλαφιασμένα τρέχανε στους δρόμους, ἐπρόλαβε ὁ Χρῦσανθος νά σώσει. Τά ἔβαλε σέ ὀρφανοτροφεῖο κι ὕστερα τά παρέδωσε στόν Πατριάρχη τούς στήν Πόλη.

Κλείσανε τά παιδιά καί τά μωρά, πού πιάσανε οἱ Τοῦρκοι, στοῦ τελωνείου τήν ἀποθήκη γιά νά τά προστατεύσουν. Ξέσκιζαν τήν καρδιά τά κλάματά τους. Κανείς δέν τά λυπήθηκε ἀπό ἐκείνους πού δῆθεν τά προστάτευαν. Τρεῖς μέρες οἱ φιλόθροποι, τά εἶχανε ἀτάιστα. Μιά νύχτα οἱ κραυγές καί τά τσιρίγματα πιάνουν τήν πόλη πού κοιμᾶται. Σιγά σιγά ἀραιώνουν κι ἀτονοῦνε οἱ φωνοῦλες. Ἀπ' τή μεριά τῆς θάλασσας φτάναν οἱ σπαραγμοί. Ὅλα τά πνίξαν στ' ἀνοιχτά οἱ ἄσπλαχνοι οἱ Τοῦρκοι. Γεμάτη ἦταν τό πρῶι νεκρά κορμάκια ἢ παραλία. Πάνω σέ τοῦτα τά κορμιά κάμανε οἱ Νεότουρκοι τά πρῶτα βήματά τους. Τά δημοκρατικά τούς βήματα. Ἔτσι ἀπλά καί ἤρεμα διώξανε τούς Αρμένιους ἀπό τόν Πόντο κι ἀπό τήν Τραπεζοῦντα. Μέ ἐκτοπίσεις καί σφαγές ἀφάνισαν ἓνα ὀλόκληρο ἔθνος.



*Κατακρεουργημένοι στήν ὑπαιθρο Ἀρμένιοι*

Τότε ἐκάνανε οἱ Τσέτες τήν πρῶτη τούς δυναμική ἐμφάνιση. Στά ἔργα καί στίς μέρες τους νά ἀναφερθεῖ κανείς, δύσκολο